

Boos maar betrokken en bedreven

Hoe collectieve actie, zelf-organisatie en policentricity de Nederlandse samenleving van onderop veranderen.

Prof. Dr. Tine De Moor
Rotterdam School of Management
Erasmus Universiteit

Wooncoöperaties: in the picture!

3 kernelementen betoog:

- Waar je woont, op welke manier -> meest fundamentele element in ons bestaan
  - Maar dat zorgt net ook voor grote drempels:
    - Alomvattend en dus meer risicovolle stap
    - "Duurzaam consumptiegoed" vergt langdurig engagement
      - > verklaart waarom ze nog niet zo duidelijk in het grotere plaatje van de commons-beweging staan
  - Ultieme vorm van "multi-purpose" organisaties -> kunnen net veel bijdragen aan inzichten rond veerkrachtiger maken van van geïnstitutionaliseerde collectieve actie
    - > toont aan dat net deze vormen van collectieve actie/coöperaties dringend *in the picture* moeten!
- Maar hoe dan? En: wat valt er te leren van andere sectoren?
  - Netwerkvorming
  - Franchising

Juni en Augustus 2023

Management

WIJ/ZU
MAATSCHAPPIJ

Lidsgesprekken zijn de kern van een vereniging. Het is de plek waar leden elkaar ontmoeten, elkaar helpen en elkaar inspireren. Het is de plek waar de vereniging tot leven komt. Het is de plek waar de vereniging zich kan ontwikkelen en waar de leden hun eigen bijdrage kunnen leveren. Het is de plek waar de vereniging zich kan onderscheiden van andere verenigingen en waar de leden hun eigen bijdrage kunnen leveren.

Collectieve
waarde

De vereniging is een collectief. Het is een groep mensen die samenwerken om een doel te bereiken. Het is een groep mensen die elkaar helpen en elkaar inspireren. Het is een groep mensen die samenwerken om een doel te bereiken. Het is een groep mensen die elkaar helpen en elkaar inspireren.

De vereniging is een collectief. Het is een groep mensen die samenwerken om een doel te bereiken. Het is een groep mensen die elkaar helpen en elkaar inspireren. Het is een groep mensen die samenwerken om een doel te bereiken. Het is een groep mensen die elkaar helpen en elkaar inspireren.

■ **Social** geschiedenis Coöperatie

Samen krijgen burgers heel wat voor elkaar

Commentaar

COMMONS

Burgerinitiatieven moeten beter worden gefaciliteerd

Het was een flinke tocht langs de instituties, maar het is gelukt. Na een jarenlange strijd is het Actiecomité Behoud MFC De Hardenberg erin geslaagd om het lokale zwembad te behouden. Dat publieke zwembad in het Groningse dorp Finsterwolde stond op het punt om gesloten te worden, maar dankzij een tocht langs de instituties is het behouden gebleven.

©Tine De Moor, demogroep Finsterwolde

2012-2013:

Reportage Zorgcoöperaties van ouderen

‘Alles wat we

Zorg is duur, de overheid treedt terug. Steeds meer ouderen regelen de zorg daarom onderling. Met professionals waar nodig en met oog voor elkaar: ‘de tuin doen, een praatje maken.’

zelf kunnen, doen we ook’

De bewoners van het Brabantse Hoogeloon doen er alles aan om hun dorp leefbaar te houden. Zelf regelen ze woningen voor starters, dagverzorging voor ouderen en onderdak voor verenigingen.

TEKST JEROEN KLEIJNE . FOTOGRAFIE IRMA BULKENS

Doe-het-zelfdorp

Twintig kilometer ten westen van Eindhoven ligt Hoogeloon (gemeente Bladel), in een licht glooiend landschap met eindeloze akkers en fraaie bospercelen. In Hoogeloon is het leven goed. De gazonnen zijn er strak gemaaid, de heggen recht gesnoeid, de koffie staat er steevast klaar en op het koude bier is de schuimkraag altijd twee vingers dik. De meeste van de ruim

regio bleek het onbesprekbaar een dependance bouwen.’

Voor de Hoogelooners op dan het heft in eigen hand. Op een avond van een la zagen enkele inwoners de zorgcoöperaties in Z meten enthousiast.

Denk aan het milieu. Denk na voor je print!

Weg met de supermarkt, leve de coöperatieve winkel!

Kees de Vré

1-10-12 - 20:00 De Lazuurmarkt moet eruit gaan zien als een overdekte voedselmarkt. ©

Dinsdag 27 augustus 2013 12:17:15

deVerdieping
Trouw
 Doe-burger organiseert nu ook eigen zorg

MAAKE VAN HOUTEN EN MARIANNE WILSCHUT - 21/08/12, 00:00
 Lokale initiatieven brengen vrijwilligers en professionals bij elkaar

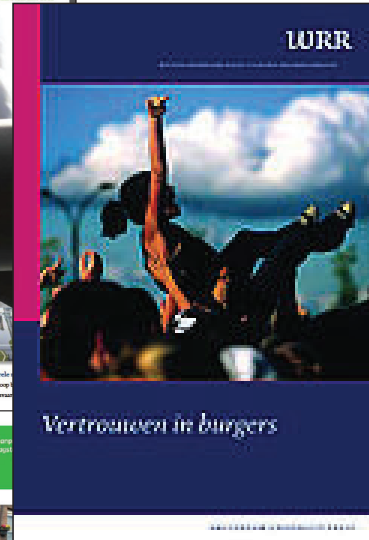
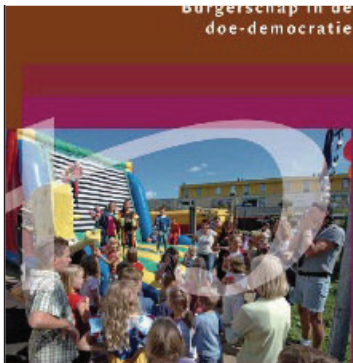
DEBIEK
 @THE

DOE IT OURSELVES

We worden steeds zelfredzamer: Van buurtzorg tot opvoedpact, van eigen school tot eigen zonnepanelen, van consumentenaars tot nieuwe missionarissen en veel meer

De Moor, demoor@rsm.nl

RSM *Erasmus*

Community economy in wording?

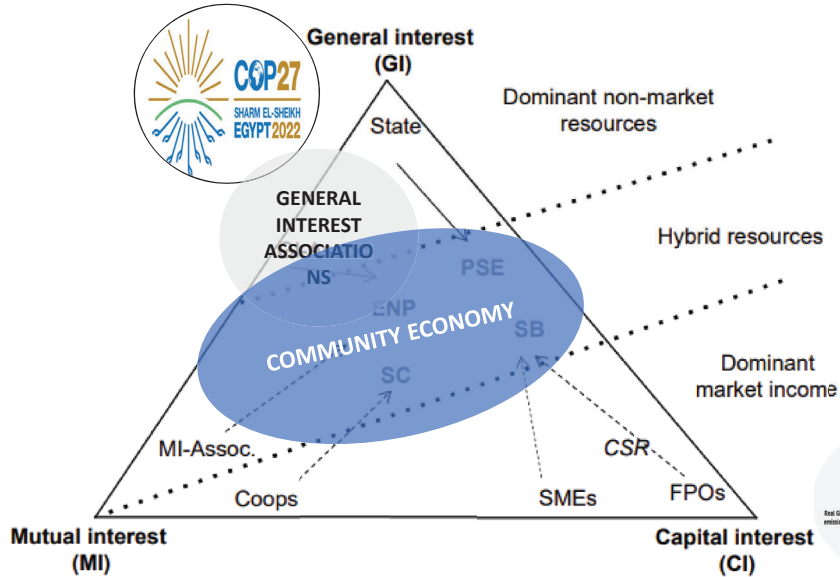

Figure 0.1 Institutional logics and resulting SE models.
 Source: Defourny and Nyssens (2017a: 2479).

©Tine De Moor, demoor@rsm.nl

Wat alle collectieven delen

- Expliciete keuze voor bepaalde vorm van “governance”, om “iets” samen te doen, vertrekkend vanuit welbegrepen eigenbelang
- Zoektocht naar alternatieve vormen van basale goederen en diensten (energie, zorg, wonen, voedsel, mobiliteit)
  - > Risiconemend -> (tenminste deels) zelf-financierend
  - > Kort-van-keten -> productie gebeurt dichtbij/lokaal
  - > Maar lang-van-perspectief -> geen initiatief voor eventjes
  - > Gecontroleerd door betrokken consumenten
  - > Kwalitatieve focus -> niet zomaar energie of voedsel of zorg

Individu:
"bepaalde
stoffelijke
BEHOEFTE
"

SAMENWERKING
omwille van
bepaalde
gemeenschap-
pelijke behoeften:
collectieve actie

GROEPSVORMING
G rond
gemeenschap-
pelijke behoeften

Deelnemers

LEDEN/GEBRUIKERS
(WIE?)

- **Investeerders +**
- **Consumenten**
- **Werknemers**
- **Producten**

RSM *Erasmus*

LEDEN/GEbruikers (WIE?)

- **Investeerdere +**
  - **Consumenten**
  - **Werknemere**
  - **Producentere**

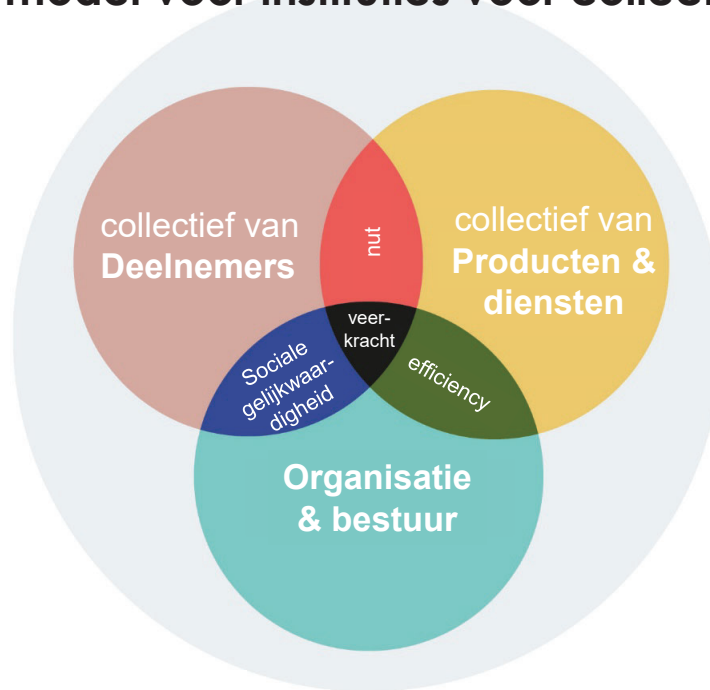
PRODUCTEN EN DIENSTEN (WAT?)

- **Producten**
- **Premie, kapitaal**
- **Kennis, netwerk**
- **Community**

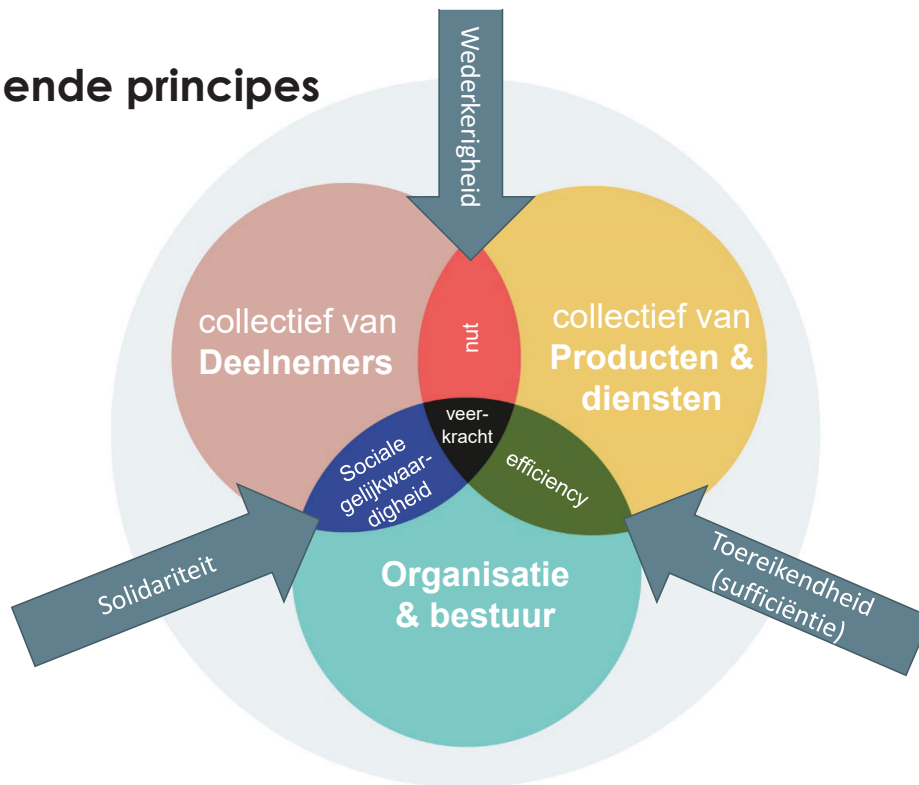
OVER HET ALGEMEEN:
gericht op zeer
'basale dienste
en goederen'

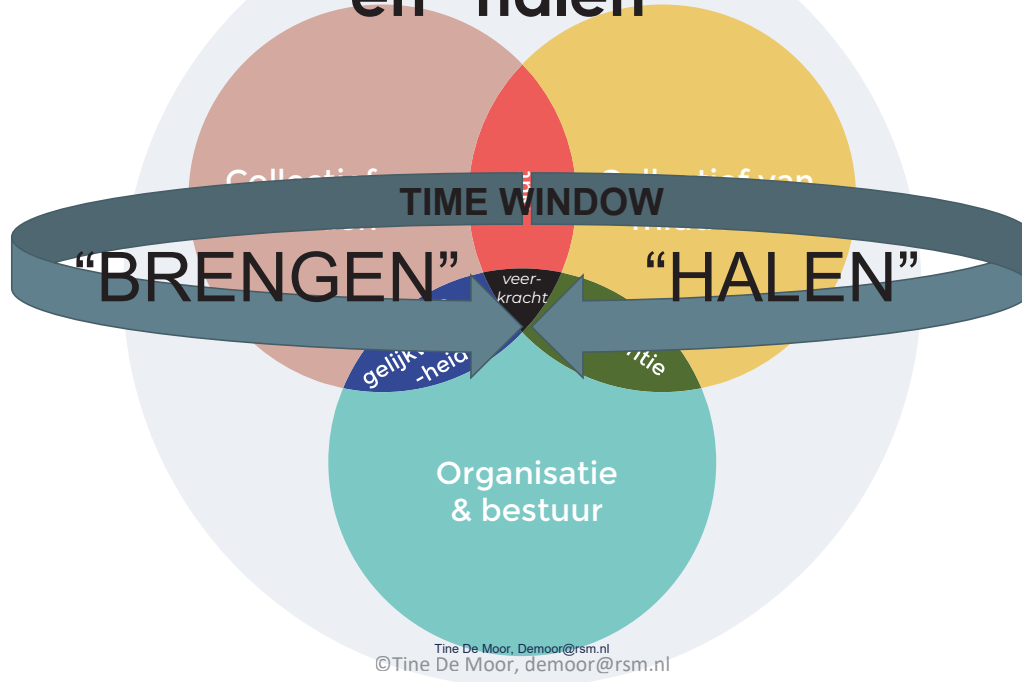
SICADE-model voor instituties voor collectieve actie

Onderliggende principes

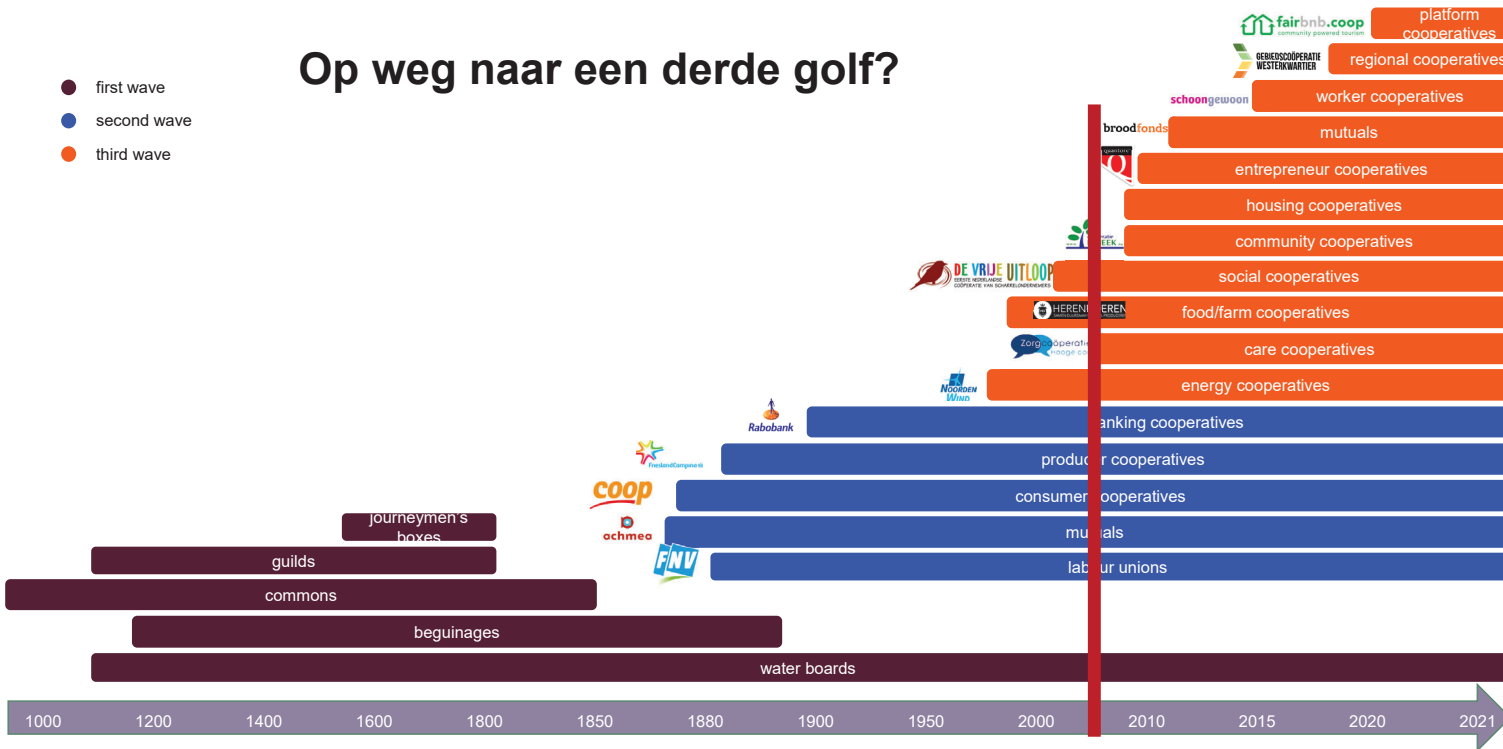

Variatie in “tijdsvenster” tussen “brengen” en “halen”

Op weg naar een derde golf?

- first wave
- second wave
- third wave

Schalingsstrategieën door de tijd heen

1ste golf: splitsen en specialisatie (bij snelle groei leden)

2de golf: fuseren in plaats van splitsen: schaalvergroting / centralisatie

Strategieën van opschaling door de tijd heen

1ste golf: splitsen en specialisatie (bij snelle groei leden)

2de golf: fuseren in plaats van splitsen: schaalvergroting / centralisatie

3de golf: netwerkstrategie (polycentrisch)

“a complex form of governance with multiple centers of decision making, each of which operates with some degree of autonomy (E. Ostrom, 2005; V. Ostrom, Tiebout, & Warren, 1961)

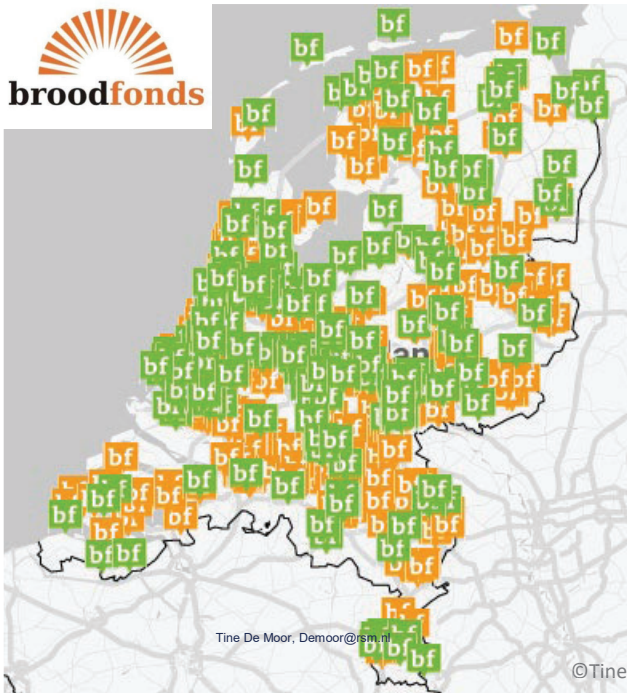

Voor- en nadelen schalingsstrategieën

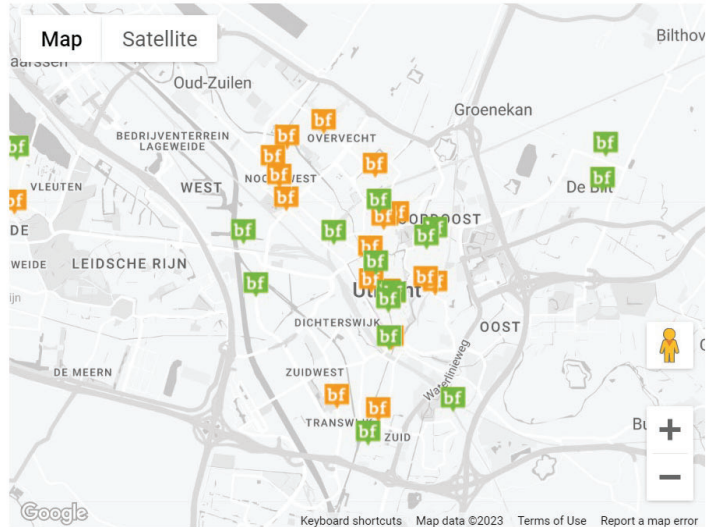
- **Split-and-specialise-strategy/Splitsing-en-specialisatie**
  - Voordeel: blijft dichtbij de noden van de leden
  - Nadeel: niet samenwerken maakt kwetsbaar voor externe shocks en de overheid
- **Merger-strategy/Fuseren**
  - Voordeel: veel kritische massa
  - Nadeel: verlies van interne verbondenheid; leden op afstand
- **Polycentrische network-strategy/netwerk**
  - Voordeel polycentrisme: blijft bij noden van leden én sterkere beweging
  - Voordeel franchise-model van bv. Herenboeren en Broodfonds: versnelling
  - Nadeel: weinig sectoroverstijgende kennisdeling

Snellere verspreiding van specifieke modellen

Utrecht

©Tine De Moor, demoor@rsm.nl

Herenboeren, 2023

18 Herenboeren in bedrijf

35 boerderijen in oprichting

Belangstellende burgers

Zoeken

In verkoop

Wat?

Waar?

Voor wie?

Hoe?

FB

KNARRENHOF®

**Nieuws &
vragen**

Waarom?

Door wie?

Inschrijven

**Info
avonden**

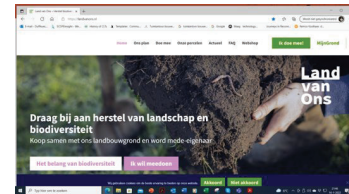
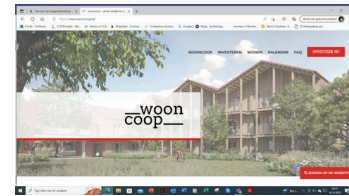
Indicator van groei van de beweging: Franchising

- Scaling van model:
  - Voordeel: voorgekauwd
  - Nadeel: collectieve actie niet voorkauwen is belangrijk

Recente ontwikkelingen in BC-wereld

- Nieuwe creatieve coöperatieve constructies via leden als aandeelhouder/investeerder: Wooncoop (BE), Land van Ons, De Plaatsen
- Discussie rond sociale ondernemingen en BV-M
- Maatschappelijke hypotheek

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Hét kennisplatform voor burgercollectieven

Kom in contact, deel kennis en leer van elkaar en experts

Over Collectievenlab **Verzameld vragen** **Aanmelden**

Meld je nu aan voor de **Free-to-Use** licentie!

Beleef de **aanpak** van collectieven

LEES meer over jouw collectief

LEES de **tips** over de lab

Collectievekracht is hét kennisplatform van en voor burgercollectieven uit alle sectoren van energie tot water, van zorg tot voedsel. Collectievekracht verbindt en helpt de burgercollectieven om werkzaamelijk te ontwikkelen en objectievels samen te overnemen. Draufbaarlijk, gratis en toegankelijk. [LEES MEER](#)

collectieve KRACHT

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht **Collectievenlab** Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Forum

Mijn burgercollectief

Forum

Nieuws

Agenda

Hier kun je algemene vragen voorleggen aan andere burgercollectieven of regeren op bestaande discussies. Deze omgeving is afgeschermd van externe partijen en is **enkel voor de interactie tussen burgercollectieven**. De financiers, ambtenaren en wetenschappers die in de verschillende labs zeten zien deze pagina dus niet.

Ontmoet elkaar, leer en inspireer.

+ ONDERWERP TOEVOEGEN

Infographics

Op de agenda

Twitter

Aangemelde collectieven

+ PAAS TOEVOEGEN

Institutions in Collective Action

RSM

Sponsors

Goede Grachten

DOEN

NWO

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Kennisbank Beeldbank **Infographics** Bibliotheek

Infographics

Wetenschappelijke kennis is vaak ingewikkeld. Daarom ontwikkelen wij op continue basis infographics om zo wetenschappelijke kennis te vertalen naar de praktijk.

+ BIJDRAGE TOEVOEGEN

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Kennisbank Beeldbank **Infographics** Bibliotheek

Infographics

Wetenschappelijke kennis is vaak ingewikkeld. Daarom ontwikkelen wij op continue basis infographics om zo wetenschappelijke kennis te vertalen naar de praktijk.

+ BIJDRAGE TOEVOEGEN

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Kennisbank Beeldbank **Infographics** Bibliotheek

Infographics

Wetenschappelijke kennis is vaak ingewikkeld. Daarom ontwikkelen wij op continue basis infographics om zo wetenschappelijke kennis te vertalen naar de praktijk.

+ BIJDRAGE TOEVOEGEN

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Kennisbank Beeldbank **Infographics** Bibliotheek

Infographics

Wetenschappelijke kennis is vaak ingewikkeld. Daarom ontwikkelen wij op continue basis infographics om zo wetenschappelijke kennis te vertalen naar de praktijk.

+ BIJDRAGE TOEVOEGEN

collectieve KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over Collectievekracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Kennisbank Beeldbank **Infographics** Bibliotheek

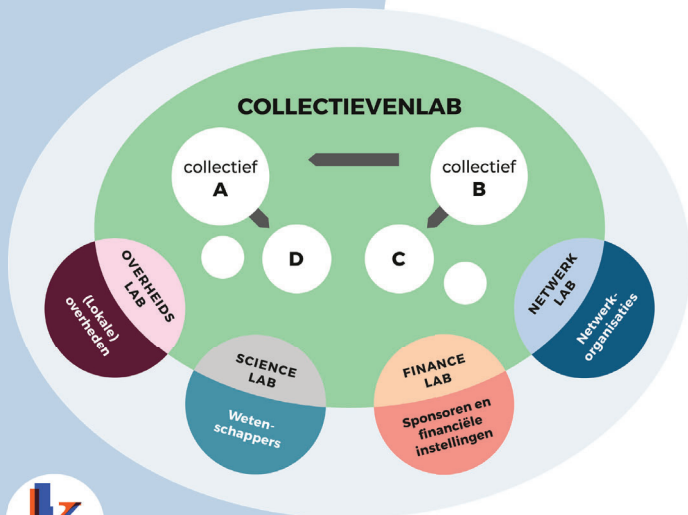
Infographics

Wetenschappelijke kennis is vaak ingewikkeld. Daarom ontwikkelen wij op continue basis infographics om zo wetenschappelijke kennis te vertalen naar de praktijk.

+ BIJDRAGE TOEVOEGEN

collectieve KRACHT

collectieve
KRACHT

Home Aangemelde collectieven Over CollectieveKracht Collectievenlab Partnerlabs Registreren Dieper graven FAQ

Financelab Sciencelab Overheidslab Netwerklab

FINANCELAB

Heb je als burgercollectief financiële vragen, dan spreek je via het Financelab een kring van vertegenwoordigers van financiële instellingen als banken en fondsen aan. Zij helpen bij het vinden van oplossingen, of het nu gaat over inkomsten en uitgaven, investeringen of beheer. Ook krijg je instrumenten als een Financiële Routekaart ter beschikking. Het Financelab bemiddelt niet bij concrete financieringsvragen. [Lees meer >](#)

NETWERKLAB

De groeiende stroom burgercollectieven gaat samen met een sterkere behoefte aan uitwisseling van kennis en ervaringen. In veel sectoren bestaan netwerk- of koepelorganisaties die daarin voorzien. Het Netwerklab brengt die netwerkorganisaties bij elkaar om extra aandacht te geven aan vraagstukken die sectoroverstijgend zijn. [Lees meer >](#)

SCIENCELAB

Wetenschappers uit verschillende disciplines hebben via onderzoek veel kennis ontwikkeld die je burgercollectief goed van gas kan komen. Via het sciencelab kunnen burgercollectieven hun vragen en uitdagingen voorleggen aan wetenschappers, en omgekeerd. Door de koppeling van praktijk en wetenschap bepalen ze samen de richting van onderzoek en kennisontwikkeling. [Lees meer >](#)

OVERHEIDSLAB

De relatie tussen burgercollectieven en overheden levert aan beide kanten vrijvragen en uitdagingen op. In de relatie met gemeente, provincie of nationale overheid een belangrijk aandachtspunt, leg dan contact met het Overheidslab. Vertegenwoordigers van de genoemde overheden staan klaar om kennis en ervaringen te delen. Zij willen ook van burgercollectieven leren. [Lees meer >](#)

Een DKE is een wetenschappelijk instrument om voorkeuren van de leden van een burgercollectief te meten die anders verborgen blijven. Leden krijgen scenario's voorgelegd waarin zij moeten kiezen tussen twee of meer hypothetische burgercollectieven of organisaties met verschillende kenmerken, zoals kosten, participatie van leden en duurzaamheid.

De resultaten onthullen welke eigenschappen van het burgercollectief leden belangrijk vinden of anders zouden willen zien. Dit kan helpen bij het verbeteren en vernieuwen van beleid binnen de organisatie.

Leden hoeven minder vragen te beantwoorden dan bij een survey terwijl er meer conclusies getrokken kunnen worden uit de data.

In 3 simpele stappen je eigen DKE:

Stap 1: Intake

Vul het intakeformulier in.

- Is het burgercollectief geschikt voor een DKE?
- Over welke onderwerpen moeten de leden bevraged worden?
- Het DKE bestaat uit vaste en optionele onderdelen.

Het DKE wordt opgesteld. Een Qualtrics-link wordt naar het burgercollectief gestuurd met het DKE erin.

Stap 2: Uitvoering

Stuur de link met het DKE naar de leden van het burgercollectief.

De leden krijgen 10 tot 14 keuzes voorgelegd in het DKE.

CollectieveKracht krijgt de (anonieme) data binnen en bewaart deze anonim en veilig.

Stap 3: Resultaten

CollectieveKracht analyseert de data bij genoeg respondenten (min. 100).

Een rapport met uitleg van de resultaten wordt gegenereerd en naar het burgercollectief gestuurd.

Hierin staan beschrijvende resultaten over de leden die het onderzoek ingevuld hebben en de resultaten van het DKE, met uitleg over hoe deze te interpreteren.

collectieve
KRACHT

Aangemelde collectieven: 102
Aantal deelnemers van de Partnerlabs: 122
Tools (in ontwikkeling): 2
Kennisbank: 80 artikelen
Infographics: 6
Beeldbank: 30+

- Versterken uitwisseling tussen de collectievenlab en partnerlabs (overheid, wetenschap, financiering)
- Zichtbaar maken van groei burgercollectieven
  - Deel je profiel -> via zelfscan
  - Deel je data -> via tools
  - Deel je kennis -> uitbouwen archieffunctie
  - Op termijn mogelijkheid van scenariobuilding om in te schatten is hoe individuele BCs zich gaan ontwikkelen
  - **DURF TE VRAGEN**

gratis lid worden van
collectieve

KRACHT

→ www.collectievekracht.eu/aanmelden/

©Tine De Moor, demoor@rsm.nl

Tessa Moolenaar
Communication
Officer CK

collectieve KRACHT

Dank!

Meer weten: T. De Moor (2023), *Shakeholder society? Social enterprises, citizens and collective action in the community economy*

https://collective-action.info/T_De_Moor_Shakeholder_Society.pdf

